

І. І. КУРАКІНА (аспірант)
Донецький національний університет

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»

У статті розглядається практичний аспект формування комунікативної культури студентів університетів, у тому числі майбутніх викладачів математики, на прикладі системи активного навчання, в якій студент займає центральну роль, та педагогіки – співпраці. Обґрунтовується необхідність впровадження різноманітних форм і методів навчання та виховання, які базуються на принципі поєднання педагогічного керівництва та активності, самостійності самих студентів. Розкриті поняття педагогічного спілкування, наведений приклад практичної організації навчального процесу, який включає в себе самостійну роботу, публічні доповіді та експертне оцінювання для ефективного формування комунікативних рис студентів.

Ключові слова: комунікація, культура, педагогічне спілкування, самостійне дослідження, експертиза, оцінювання.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поняття культури є визначальним для формування особистості та розвитку суспільства в цілому. Саме тому, згідно з Законом України «Про вищу освіту», підготовка висококваліфікованих професійних кадрів є пріоритетом освітнього процесу ВНЗ України.

«Освіта – стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації й держави, запорука майбутнього, найбільш масштабна і людиноємна сфера суспільства, його політичної, соціально-економічної, культурної й наукової організації» – підкреслено в Національній доктрині розвитку освіти [2; 4].

Комунікативні якості як індивідуально-психологічні особливості особистості забезпечують ефективну взаємодію та адекватне взаєморозуміння між людьми в процесі навчання, роботи чи виконання будь-якої спільної діяльності. Необхідність розвитку комунікативної культури потребує розробки сучасних методів для вдосконалення професійної підготовки фахівців. Значення формування комунікативної культури для студентів-математиків у вищих навчальних закладах обумовлене необхідністю здійснювати професійне спілкування, організовувати навчально-освітній процес, встановлювати та підтримувати зв'язки в колективі тощо. Крім того комунікативні якості грають важливу роль у самореалізації та самоствердженні особистості, мають істотний вплив на міжособистісні взаємини. За вищенаведених умов проблема формування комунікативної культури набуває значної актуальності під час навчання у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичне осмислення проблеми підготовки фахівців до комунікативної діяльності знайшли відображення в дослідженнях І.С. Вітенка, С.Д. Максименка, В.А. Семиченко, Т.С. Яценко, В.А. Сластьоніна, О.І. Щербакова та інших. Різні аспекти виховання комунікативної культури вчителів висвітлювали М.П.Васильєва, В.М.Гриньова, І.І. Комарова, О.І. Попова, В.В. Садова, В.Д. Усатий, Н.А.Грищенко, Т. Б. Козак, С. В. Знаменська, Л. А. Пономаренко, К.О.Галацин, Е.М. Яценко та інші; формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти у більшій мірі стали предметом дослідження О.В.Уваркіної, а студентів-аграріїв - Н.О. Зуєнко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У книзі Носача В.Е. «Педагогическая школа профессора Петра Васильевича Плотникова» описані принципи навчання та педагогіки-співпраці, у якій студент займає центральну роль; запропоновані завдання та теми досліджень, які вимагають від студентів самоорганізації та потребують самостійної роботи. Проте аспект формування комунікативної культури на прикладі запропонованої системи раніше не досліджувався.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою та завданнями цієї статті є визначення та обґрунтування ефективності впровадження різноманітних форм та методів навчання та виховання, які базуються на принципі поєднання педагогічного керівництва та активності, самостійності самих студентів для формування комунікативної культури майбутніх викладачів математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. У статті розглядається аспект розвитку комунікативної культури в гуманістично-орієнтованому педагогічному процесі групової взаємодії. Основою якісного формування комунікативних рис студентів-математиків є практична діяльність – підбір завдань, які сприятимуть розвитку комунікації.

Для активного розвитку комунікативної культури студентів викладемо основні принципи та направлення педагогіки співпраці.

1. **Принцип швидкого руху вперед:** теорія випереджає практику, кратність вивчення матеріалу, провідна роль теоретичних знань, система повторення, опорні конспекти-схеми (центральні, вузлові моменти теоретичного матеріалу); випереджальне навчання – створення резерву, коли матеріал не обмежується рамками теми, розділу чи порядку викладення.

2. **Принцип відкритої перспективи,** демократизм (рішення проблем спільно);

3. **Співробітництво, гуманність** – проблема педагогічних відносин між педагогом і студентом, створення системи відносин, повноцінне міжособистісне спілкування, яке будується на повазі, довірі; звільнення від страху, залякування, недоброзичливості.

4. **Відповідальність** – перетворення учня з пасивного споживача в активного діяча по здобуттю знань. Залучення студента до процесу навчання предмету – діяльності з вивчення та оволодіння навчальним матеріалом; створення відповідного режиму та дисципліни діяльності за правилом: взаємодопомога – взаємовідповідальність – взаємоконтроль [3, с.42].

Студент стає активним учасником навчального процесу та має змогу для формування комунікативних якостей саме під час організації активної системи педагогіки-співпраці, відкритого педагогічного спілкування, яке являє собою моделювання, організацію та управління спілкуванням.

Прикладом такої системи може служити педагогічна школа Петра Васильовича Плотнікова – доктора педагогічних наук, професора кафедри педагогіки Донецького національного університету, академіка Міжнародної академії наук педагогічної освіти.

«Єдність педагогічної практики, досвіду і теорії (практики як реальної дійсності навчання і виховання; досвіду як суб'єктивного її відображення у вигляді живого педагогічного бачення; теорії як системи наукових понять, що цілісно охоплює педагогічний процес у його сутнісному вираженні» [1, с.65].

Педагогічний процес по формуванню комунікативної культури у педагогічній школі професора Плотнікова П.В. сприяє розвитку соціально значимих мотивів навчання студентів, їх духовному збагаченню, моральному становленню, спонукає до співпереживання, взаємодопомоги, виявляючи і у інших сферах життєдіяльності їх соціальну активність. У педагогічному процесі цієї школи, надано студентам простір творчості, кмітливості, самостійності, пізнавальної і суспільної активності учнів. Саме на такій основі стає можливим розвиток комунікативної культури студента як частини загальної культури людини.

Система розвитку комунікативної культури передбачає цілісний, комплексний підхід до формування у студентів і інших комунікативних якостей, вмінь та навичок в процесі навчання (і засвоєння) фахового матеріалу.

Виділимо основні компоненти по формуванню комунікативної культури та функції учасників процесу активного навчання у педагогічній школі. Кожен студент групи отримує самостійне завдання по підготовці та презентації окремої теми/реферату/есе тощо. Завдання варіюються в залежності від предмету навчання та відповідно до вимог навчальної програми з курсу «Педагогіка». Серед запропонованих робіт: есе, розробка уроку, реферат, психолого-педагогічна характеристика.

Для захисту запропонованих видів робіт зі студентської групи обираються 2 експерти для оцінювання: експерт зі знання матеріалу та експерт із педагогічної майстерності (викладу та презентації матеріалу). Принципово новим є те, що студенти-експерти самі ставлять оцінки, обґрунтовуючи своє рішення. Таким чином, розвинути та натренувати свої комунікативні якості мають можливість всі студенти групи, роблячи доповіді, презентації та оцінюючи своїх колег. *Це є безпосереднім прикладом способу формування комунікативної культури на практиці,* бо вимагає терпіння, вміння слухати та чути, поваги до чужої думки, необхідності обґрунтування своєї точки зору, правильного сприйняття критики і т.д.

Слід окремо сказати про систему оцінювання при такому типі «активного, рольового» навчання. Вона складається заздалегідь, враховує всі види робіт, бали з проведених експертних оцінювань, відвідування занять, вчасно виконаних та захищених завдань, усних відповідей, роботи у дошки тощо.

На навчальному занятті обирається «вчений секретар», який веде бланк звітності про успішність студентів. Відповідно до принципу гласності та відкритості, «аркуш успішності» є доступним до ознайомлення кожним студентом.

«Історичний досвід, досвід учителів-новаторів показує, що навчальну діяльність, подібно ігровій, можна і потрібно організовувати у формі навчальної самодіяльності, щоб студенти почували себе повноцінними суб'єктами цього процесу, вільними і відповідальними у творчому досягненні прийнятих ними цілей навчання і виховання» [3, с.63].

«Процес навчання будь-якій дисципліні варто розглядати як навчання студентів власній діяльності з вивчення й оволодіння змістом навчального процесу» [3, с.75]. Викладач мотивує студентів учитися, виступає організатором і керівником навчально-виховного процесу і соціально активної діяльності студентів. Педагогічне спілкування професора П.В. Плотникова зі студентами являє динамічну комунікативну систему, це завжди процес пізнання студентів.

Відзначимо важливість правильної вибудови педагогічного спілкування та його впливу на формування комунікативної культури студентів в університетах. «Педагогічне спілкування – це професійне спілкування викладача з учнями на уроці і поза ним, що має певні педагогічні функції і спрямоване (якщо воно повноцінне й оптимальне) на створення сприятливого психологічного клімату, а також на іншого роду психологічну оптимізацію навчальної діяльності і відносин між педагогом і учнями й усередині учнівського колективу» [1, с.64].

Спілкування зі студентами має ряд етапів моделювання, організацію безпосереднього спілкування, управління спілкуванням. Мета спілкування як педагогічного принципу не тільки в тому, щоб на гуманістичній основі налагодити щирі людські, істинно робочі відносини між викладачем і студентом, а й «передати» знання з напрацювання та оволодіння комунікативною культурою студентам для подальшої фахової реалізації.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розвиток комунікативних якостей та подальше формування комунікативної культури студентів математичних спеціальностей може бути ефективно здійснене при впровадженні системи активного навчання та експертного оцінювання. Таким чином, кожен студент стає активним учасником навчального процесу, займає у ньому центральну роль. Особливості педагогічного спілкування та дотримання основних принципів навчання дозволяють допомогти студентам університетів сформулювати та практично реалізувати відповідні аспекти комунікативної культури на навчальних заняттях у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Бондарев Л.Я. Опыт и мастерство педагогов-новаторов / Л.Я.Бондарев, В.Е. Носач, П.В. Плотников. – Донецк: ДонНУ, 1990. – 232 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» - від 17.01.2002 №2984-ІІ
3. Носач В.Е. Педагогическая школа профессора Петра Васильевича Плотникова / В.Е. Носач. – Донецк: ДонНУ, 2006. – 466 с.
4. «Про національну доктрину розвитку освіти» – Указ Президента України від 17.04.2002 №347/2002 – Київ, 2002. – 14 с.
5. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г.И. Щукина. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2014

И. И. Куракина

Донецкий национальный университет

Формирование коммуникативной культуры студентов математических специальностей во время изучения курса «Педагогика»

В статье рассматривается практический аспект формирования коммуникативной культуры студентов университетов, в том числе будущих преподавателей математики, на примере системы активного обучения, в котором студент занимает центральную роль, и педагогики сотрудничества. Обосновывается необходимость использования различных форм и методов обучения и воспитания, которые базируются на принципе объединения педагогического руководства и активности студентов. Раскрывается понятие педагогического общения, приводится пример практической организации учебного процесса, который включает в себя самостоятельную работу,

публичные выступления, экспертное оценивание для эффективного формирования коммуникативных способностей студентов.

Ключевые слова: коммуникация, культура, педагогическое общение, самостоятельная работа, экспертиза, оценивание.

I. Kurakina

Donetsk National University

Development of Communicative Culture for Mathematic Students during Learning “Pedagogy science”

The article research is relevant due to persistent challenges that we face in educating process. In order to keep up with increasing need of the effective and comprehensive learning process, long term innovations and changes are required. At the same time we face the need to review the main conceptions of personal development and innovation usage due to different social conditions, new technical, scientific and practical achievements. Hence, the main purpose of this article is to explore pedagogical qualities of active educational process in order to make it more useful and effective in developing communicative culture of mathematics students in universities. Development of communicative culture requires advanced techniques for improving professional training. The value of communicative culture in colleges and universities can be explained by the necessity of professional communication, organized training and education process to establish and maintain relationships in the team etc. Also the quality of communication plays an important role in the self-realization and self-affirmation of the individual. It has a significant impact on interpersonal relationships. Given above conditions, the problem of development of communicative culture plays a part of current importance while studying in university. The process of studying any discipline should be considered as student’s learning activity. The teacher motivates students to learn, organizes educational process in order to let the student have a central role in educating process. Pedagogical qualities of dynamic communicative system has several stages of modeling, direct communication, organization, management of inner group communication. The importance of correct pedagogical organization and its impact on the formation of communicative culture of students in universities is considered. Focus needs to be done on students driven the learning. The purpose of communication as a pedagogical principle is not only to establish the basis of humanism in working relationships between teachers and students, but also to convey knowledge from practice, experience and mastery to student’s future professional realization.

Key words: communication, culture, pedagogical communication, collaboration, assessment, evaluation.